

CONCEPT

Agenda Duurzame Ontwikkeling

Inhoudsopgave

Voorwoord	4
Opgave.....	5
I Anders Wonen.....	7
II Anders van A naar B	9
III Anders Produceren	10
IV Anders Energie Opwekken	12
V Zelf Anders	14
Aanvullend.....	15

Voorwoord

Met overtuiging presenteren wij de Agenda Duurzame Ontwikkeling.

Hierin staat hoe wij als gemeente Súdwest-Fryslân de transitie naar een duurzame en circulaire samenleving zien.

Als college hebben we eerder uitgesproken dat wij op dit gebied een voorbeeld willen zijn.

Een prachtige ambitie, maar wel een die ons voor een enorme uitdaging stelt.

Ambitie gaat niet zonder keuzes.

Er zit een duidelijk verschil tussen 'voorop willen lopen' en 'volgen'.

Wij kunnen alleen een voorbeeld zijn als iedereen meedoet.

De Agenda Duurzame Ontwikkeling zal in de komende jaren duidelijk van invloed zijn op de gemeentelijke activiteiten.

In dit stuk zetten wij daarvoor een koers uit.

Wij hopen dat u tijdens het lezen van dit stuk net zo geïnspireerd raakt als wij bij de voorbereiding ervan.

Zodat wij met elkaar, gemeenteraad, college, organisatie en inwoners, de prachtige ambitie kunnen waarmaken.

Wij kijken uit naar een vruchtbare en duurzame samenwerking.

Namens het college van burgemeester en wethouders,

Erik Faber,

wethouder duurzaamheid

AGENDA DUURZAME ONTWIKKELING

Opgave

We staan voor een grote opgave op het gebied van duurzame ontwikkeling. We werken toe naar energie- en klimaatneutrale samenleving¹ met een circulaire economie².

Deze opgave is voor een deel bepaald in allerlei bestaande afspraken en keuzes die mondiaal, Europees, landelijk of provinciaal zijn gemaakt. Veel van die afspraken moeten op lokaal en gemeentelijk niveau gestalte krijgen. We hebben hier als gemeente een belangrijke taak om ontwikkelingen aan te jagen.

Belangrijke afspraken zijn:

- Klimaatakkoord Parijs. Dit akkoord wordt door het Rijk vertaald in een nieuw energie- en klimaatakkoord voor de jaren na 2023. In de tweede helft van 2018 vindt een uitwerking tot concrete programma's plaats. De uitvoering van het akkoord start in 2019.
- Sustainable Development Goals. Wereldwijd wordt gewerkt aan de 17 Sustainable Development Goals van de Verenigde Naties. Dit zijn 17 duurzame doelstellingen om de wereld 'een betere plek' te maken in 2030.
- Interbestuurlijk programma. Rijk, provincies, waterschappen en gemeenten hebben begin 2018 voor tien belangrijke thema's een gezamenlijk programma opgesteld. Het thema Klimaat geldt als prominent onderdeel van het programma. Er zijn drie programmalijnen: klimaatmitigatie (CO₂-reductie), klimaatadaptatie en circulaire economie.
- Regionale energie- en klimaatstrategie. Provincies, gemeenten en waterschappen hebben afgesproken dat er in elke regio een regionale energie- en klimaatstrategie moet komen. De afspraken die hierin worden gemaakt moeten ook in deze gemeente worden uitgevoerd.
- Aardgasvrij. Het rijk wil vanaf 2018 per jaar 30.000 tot 50.000 bestaande woningen van het aardgas afhaken. Het streven is zelfs om te gaan naar 200.000 per jaar.
- Circulaire economie. Om de omslag naar een circulaire economie te versnellen heeft het kabinet het Rijksbrede programma Nederland Circulair in 2050 gelanceerd. Provincie Fryslân onderschrijft deze ambitie van het Rijk om in 2050 volledig 'circulair' te zijn en gaat hierin nog verder. De provincie wil zich doorontwikkelen als meest gunstige ontwikkelregio voor circulaire economie, met in 2025 een plek in de top 3 van Europa.
- Friese Energiestrategie. Alle Friese overheden - provincie, gemeenten en Wetterskip - hebben een Friese Energiestrategie ontwikkeld om Fryslân in 2050 energieneutraal te maken.
- Energiemix per dorp en wijk. Voorjaar 2018 heeft de minister aangekondigd dat alle gemeenten in 2021 voor elke wijk en elk dorp een plan moeten hebben welke keuzes gemaakt kunnen worden in de zogenaamde energiemix (zon, wind, geothermie, thermische energie uit water enz.). Dit stelt alle gemeenten voor een opgave om de kansen van de verschillende duurzame energiestromen goed in beeld te brengen.

Op verschillende onderdelen hebben we als gemeente al ambitieuze keuzes gemaakt, die aansluiten bij landelijke en provinciale afspraken en uitgangspunten. Zoals alle woningen in 2030 energieneutraal. De gemeente wil zelf op het gebied van duurzaamheid het goede voorbeeld geven.

De Agenda Duurzame Ontwikkeling maakt een vertaalslag van bovenstaande al gemaakte afspraken naar praktische ambities en een goede programmaorganisatie. Om deze afspraken te kunnen behalen zullen we keuzes moeten maken. We kunnen niet alles tegelijk. Deze agenda geeft een richting aan voor de keuzes die we de komende jaren willen maken.

---

¹ Energie- en klimaatneutraal. In deze agenda definiëren we energieneutraal als volgt: er wordt uitsluitend energie verbruikt uit hernieuwbare energiebronnen zoals zonlicht, windkracht en aardwarmte. Dit zijn energiebronnen waarbij geen CO₂-emissie vrijkomt. Bij klimaatneutraal spelen meer aspecten dan alleen het duurzaam maken van energiebronnen. De aanpak is hier gericht op de reductie van broeikasgassen, zoals CO₂, in de volle breedte. Het kan bijv. ook gaan om maatregelen in het veengebied die zorgen voor een CO₂-reductie.

² Circulaire economie. Dit is een breed begrip. Centraal staat, naast het gebruik van duurzame energie, het anders omgaan met grondstoffen. De grondstoffen die we gebruiken houden we zoveel mogelijk in de kringloop. Producten worden aan het einde van hun leven niet gezien als afval maar als grondstof.

Maatschappelijk initiatief

Deze opgave kunnen wij zeker niet alleen realiseren. Bij voorkeur pakken wij initiatieven samen met de inwoners en maatschappelijke partijen op. Daarnaast zijn er initiatieven vanuit de gemeenschap die wij willen versterken. Op dit moment zijn al veel boeren, energiecoöperaties, ondernemers en individuele burgers goed op weg. Wij willen op dit gebied zoveel mogelijk overbodige hindernissen voor de inwoners wegnemen.

Economische voordelen duurzaamheid

Duurzame ontwikkeling is een maatschappelijke opgave die grote investeringen met zich meebrengt. Verduurzaming van de gemeente is echter ook een stimulans voor de lokale en regionale economie en kan Súdwest-Fryslân toeristisch aantrekkelijker maken. Daarvoor hebben we creativiteit, financiële middelen en samenwerking nodig binnen Súdwest-Fryslân, Fryslân, Nederland en Europa.

Hoe gaan we de opgave realiseren?

De scope van deze agenda

De agenda richt zich op 5 specifieke onderdelen. Deze 5 onderdelen zijn:

1. Anders Wonen
2. Anders van A naar B
3. Anders Produceren
4. Anders Energie opwekken
5. Zelf Anders

Per thema bespreken we kort de situatie op dit moment, en de uitdagingen waar we voor komen te staan. Vervolgens kiezen we waar we ons in de komende tijd op gaan richten en wat dus voor onze gemeente prioriteit heeft. Tenslotte formuleren we voor elk thema concrete doelstellingen.

Daarnaast past het project *duurzame kernen* ook binnen deze agenda. Het doel van dit project is zoveel mogelijk kernen energieneutraal laten zijn in 2030 en klimaatneutraal in 2050. Dit project *Duurzame kernen* organiseren we samen met gemeente De Fryske Marren in het kader van de Gebiedsagenda. We kiezen voor een dynamische aanpak. In dit project werken we nauw samen met Doarpswurk/Netwerk Duurzame Dorpen. We spelen nadrukkelijk in op initiatieven van de bevolking. We starten met enkele pilots. Er lopen de nodige initiatieven in Heeg en daarnaast is Heeg óók in beeld als kern waar grootschalige energie opwek kan plaats vinden middels thermische energie uit oppervlaktewater.

Voor het onderwerp klimaatadaptatie wordt een afzonderlijke agenda (masterplan) geformuleerd. Hierin staat klimaatadaptatie en biodiversiteit centraal. Specifieke aandacht binnen *Anders Produceren* vraagt de aanpak binnen de landbouwsector. Voor de landbouwaanpak is, naast de algemene uitgangspunten zoals die nu binnen de Agenda Duurzame Ontwikkeling worden geformuleerd, een eigen agendavorming in voorbereiding.

Aanpak Programma Duurzame Ontwikkeling

I ANDERS WONEN

Situatie op dit moment

In het Hoofdlijnenakkoord staat dat alle woningen in onze gemeente in 2030 energieneutraal moeten zijn. Ontwikkelingen komen in een stroomversnelling nu ook de Tweede Kamer heeft bepaald, dat de verplichte aardgasaansluiting wordt losgelaten, er geen nieuwe aardgasinfrastructuur wordt aangelegd en kortom iedereen 'van het aardgas af' moet. Belangrijke stap hierin is dat de hele bestaande woningvoorraad in 2030 geïsoleerd en Nul-op-de-meter-proof³ is. Woningbouwcorporaties en bouwbedrijven zetten al stappen om in 2030 alle woningen energieneutraal te kunnen krijgen. Daarnaast komt vanuit de Friese Energiestrategie deze zomer een warmteanalyse beschikbaar. Deze analyse laat zien hoe en waar warmtenetten kunnen helpen om ons doel te bereiken. Bij nieuwbouw kun je sneller voor all-electric kiezen en wordt aardgasloos de norm.

Onze inwoners met een eigen woning benaderden we tot nu toe vooral individueel via de Energiesprong. Ook is er een Duurzaam bouwloket en een Fryske Deal en zijn er raamovereenkomsten en prestatieafspraken gemaakt met de woningbouwcorporaties. We gaan deze projecten toetsen op hun effectiviteit en zetten andere instrumenten in indien nodig. Daarnaast zorgen we ervoor dat informatie en advies voor *Anders Wonen* voor alle inwoners goed toegankelijk blijft. Hoe dat moet bekijken we in het licht van de keuzes die er ook op buurt- en wijkniveau moeten worden gemaakt.

Het thema *Anders Wonen* maakt qua aanpak onderscheid tussen bestaande bouw/nieuwbouw en huiseigenaren/huurders. Een goede aanpak van het grootste deel van de bestaande woningvoorraad (vooral die in de steden) zal het resultaat moeten zijn van systeemkeuzes voor grote groepen woningen tegelijk.

Dit voorjaar heeft de minister aangekondigd dat alle gemeenten in 2021 op het niveau van wijken en buurten een plan moeten hebben welke keuzes gemaakt worden in de zogenaamde energiemix (zon, wind, geothermie, thermische energie uit water enz.). Alle gemeenten staan dus voor de opgave om de kansen van de verschillende duurzame energiestromen goed in beeld te brengen. Ook wil het rijk vanaf nu per jaar 30.000 tot 50.000 bestaande woningen van het aardgas afhalen.

Voor onze gemeente betekent dit een opgave van ca. 150 tot 250 bestaande woningen per jaar. Wij zullen een stadswijk in Sneek aanmelden voor een pilot van het ministerie van BZK voor het aardgasloos maken van (oudere) woonwijken. Deze pilot biedt kansen om de aanpak vorm te geven. Huiseigenaren met lage en midden inkomens dreigen niet mee te kunnen in de warmtetransitie. Ook hier kan de pilot helpen een oplossing te vinden voor dit probleem. Voor andere aspecten van *Anders Wonen*, zoals waterbesparing en -hergebruik zijn we op dit moment concrete doelen aan het formuleren.

Concrete sloop-en nieuwbouwprojecten waar circulaire renovatieprincipes kunnen worden geïntegreerd, dienen zich ook aan binnen onze gemeente. Zo wordt er door woningcorporatie Elkien naast CO2-neutraal ook gekeken naar circulaire bouwmaterialen en ontwerpprincipes om hun woningvoorraad te verduurzamen. Hierin loopt het lokale Bouwbedrijf Dijkstra Draisma voorop. Het bedrijf is onlangs opnieuw uitgeroepen tot meest duurzame bouwer van Nederland (zie ook bij *Anders Produceren*).

We kunnen profiteren van de geleerde lessen uit initiatieven die al lopen zoals het project WaterSchoon, waar we decentrale waterzuiveringstechnologie inzetten voor de terugwinning van grondstoffen en energie uit afvalwater. Het kan ons als gemeente een voorsprong geven om deze toepassingen te integreren in toekomstige nieuwbouw.

Naast de bovenstaande aspecten binnen het thema *Anders Wonen*, dient het belang van een groene leefomgeving te worden onderstreept. In elke wijk binnen onze gemeente hoor je te kunnen ervaren

³ Een NOM (nul-op-de-meter)woning is een woning waarin net zoveel energie wordt opgewekt (door zon, wind of warmtepompen) als verbruikt, gemiddeld genomen over een jaar tijd.

dat je in een duurzame stad of duurzame kern leeft. Hier zijn plantsoenen, parkjes met bloeiende bloemen en bomen. We pakken dit in samenhang met het Masterplan klimaatadaptatie en het thema *Zelf Anders* op. Een groene leefomgeving draagt bij aan biodiversiteit. Voor behoud en versterking van de soortenrijkdom zetten we in op verdere verfijning van het groenbeleid.

Agenda voor de komende jaren gemeente SWF

- Plan maken op wijk-, buurt- en dorpsniveau voor de overgang naar schone duurzame energie, dat uiterlijk in 2021 klaar is.
- Alle nieuwbouwplannen vanaf 2020 verplicht aardgasloos.
- Plan van aanpak opstellen om het aardgasnet in een pilotwijk in Sneek te vervangen voor een duurzame oplossing, dat voor 1 juli 2019 wordt ingediend bij het ministerie van BZK.
- Inzetten op het gebruik van nieuwe duurzame energievormen zoals geothermie en warmte uit oppervlaktewater.
- Inzetten op duurzaam bouwen en renoveren volgens de principes van een circulaire economie.
- Inzetten op verdere verfijning van het groenbeleid. Aanleg van groene daken stimuleren door subsidiemogelijkheden voor inwoners. Inwoners helpen om buurttuinen te realiseren, zoals eerder bij de Groene Flach (Bomenbuurt, Sneek).

Ambitie

- In 2030 alle woningen energieneutraal.
- In 2022, als tussenstap, 30% minder fossiel energieverbruik van woningen (ten opzichte van het gebruik in 2015 (2139 terajoule)).

II ANDERS VAN A NAAR B

Situatie op dit moment

Vervoer in al haar facetten maakt een belangrijke transitie door. In de verkenning naar de toekomst van mobiliteit signaleren we twee *global trends*: duurzame mobiliteit en nieuwe mobiliteit. Duurzame mobiliteit gaat over zuiniger rijden (elektrisch, waterstof, blauwe diesel), auto's huren of delen, vaker per fiets of openbaar vervoer. Zoals een auto huren via Greenwheels, delen via SnappCar of een elektrische auto oppikken via Car2go. Nieuwe mobiliteit zet in op moderne technologie, zoals zelfsturende auto's en daarmee samenhangende nieuwe vervoersconcepten.

Fryslân, maar ook onze gemeente, is helaas geen voorloper op het gebied van duurzame mobiliteit. We staan als gemeente nu op plaats 258 van de e-mobiliteitranglijst van Nederlandse gemeenten en willen een veel hogere plaats. Goede laadinfrastructuur zorgt voor optimale bereikbaarheid, voor onze inwoners maar ook voor onze toeristen. Onze gemeente wil een goede infrastructuur stimuleren door het faciliteren van openbare laadpunten, inclusief oplaadpunten voor fietsen. Fietsen blijft de meest duurzame vorm van vervoer. Het verbeteren en op peil houden van het fietswegennet in onze gehele gemeente nemen we mee. We sluiten daarbij aan op de Agenda Ut 'e Mienskip.

We kunnen profiteren van de bestaande treinverbinding tussen Stavoren en Leeuwarden waarop de busverbindingen binnen de gemeente goed blijven aansluiten. Gecombineerd vervoer via deelauto's/carpoolen stimuleren we. Het via de gemeente of met partners georganiseerde groepsvervoer kunnen we vergroenen door harde duurzaamheidseisen te stellen bij aanbesteding.

Daarnaast doen wij mee aan spontane acties zoals de Elfwegentocht van Fossylfrij Fryslân. Met dergelijke acties laten we zien dat we duurzame mobiliteit belangrijk vinden.

Agenda voor de komende jaren gemeente SWF

- Versterken van de laadinfrastructuur voor elektrische auto's.
- Op peil houden en verbeteren van het fietswegennet.
- Duurzaam aanbesteden van het groepsvervoer.
- Stimuleren deelauto principes in de kernen.

Ambitie

- Opwaardering laadinfrastructuur met in 2022 de beschikking over minimaal 500 laadpunten in Súdwest-Fryslân (of in de top 50 e-mobiliteit van alle gemeenten).
- In 2022 alle groepsvervoer met 100% hernieuwbare energie.

Duurzame Ontwikkeling in Súdwest-Fryslân

5 deelopgaven

500 laadpunten
in **2022**

In 2017 stonden er **71 laadpalen** en **203 elektrische auto's** geregistreerd. Het eigen wagenpark van de grootste gemeente van Nederland is nu voor het grootste gedeelte nog grijs te noemen.

De gemeente Súdwest-Fryslân is op dit moment **nummer 258** op de ranglijst van Nederlandse gemeenten op het gebied van e-mobiliteit. Ambitie: in de **top 50 e-mobiliteit** van alle gemeenten of minimaal 500 laadpunten in 2022.

Er wordt ingezet om al het **groepsvervoer** in 2022 op hernieuwbare energie te laten rijden. Natuurlijk worden ook andere vormen van duurzamer vervoer gestimuleerd, zoals het gebruik van deelauto's en het bevorderen van het fietsverkeer.

 Anders van A naar B

100%
duurzaam
in **2022**

III ANDERS PRODUCEREN

Situatie op dit moment

We stappen binnen de economie steeds meer af van het idee dat producten en grondstoffen een lineair leven doorlopen van grondstofwinning naar productie naar afval. Processen worden meer continue en cyclisch met optimaal (her)gebruik van grondstoffen. Het zal ook positieve effecten opleveren voor bodem, lucht en water. Het brengt grote veranderingen met zich mee, die moeten gaan plaatsvinden binnen een energie- en klimaatneutrale opzet.

De landelijke taakstelling om in 2030 tot een reductie van broeikasgassen (o.a. CO₂-reductie) te komen (met een reductie van 49% ten opzichte van 1990), moet voor een deel binnen de industrie en binnen de landbouw/landgebruik worden gerealiseerd. Ook de inzet om in 2020 14% hernieuwbare energie op te wekken speelt hier een rol.

In Fryslân en ook in Súdwest-Fryslân zien we een wenkend perspectief om met groene grondstoffen en hechte onderlinge netwerken tussen ondernemers, instellingen, overheid en bewoners tot een meer circulaire aanpak te komen. Ondernemers die hier mee bezig gaan, laten zien dat je met verbeeldingskracht, lef en ondernemingszin in staat bent om circulaire producten en diensten op de markt te brengen. Zij moeten bestaande markten veranderen, innovatief zijn, nieuwe verdienmodellen creëren, bewustzijn van klanten verhogen en daarbij operationele processen ontwerpen rondom de meest optimale levenscyclus van producten. Onderzoek voorspelt dat de circulaire economie tot 2023 een marktwaarde van € 7,3 miljard per jaar heeft en ruim 50.000 nieuwe banen oplevert in Nederland. Een kans voor de ondernemers binnen Súdwest-Fryslân. Binnen die aanpak kan ook de CO₂-reductie een plek krijgen.

De gemeente Súdwest-Fryslân kan met haar rol als aanjager circulair ondernemerschap stimuleren en faciliteren. De gemeente SWF is in 2017 lid geworden van de Vereniging Circulair Friesland, de vereniging kan in de ontwikkeling naar een circulaire economie een belangrijke rol spelen. We sluiten aan bij de landelijke transitie-agenda's op weg naar een circulaire economie. Het gaat daarbij om de onderdelen: biomassa/voedsel, bouw, consumptiegoederen, kunststoffen en maakindustrie. We willen in de periode 2018/2019 verder verkennen waar een gemeentelijke focus mogelijk is, bijv. afgestemd op belangrijke sectoren binnen onze gemeente. We kunnen hier ook verbindingen zoeken met de provincie en andere gemeenten.

Specifieke aandacht binnen *Anders Produceren* vraagt de landbouw. 75% van de Noordelijke regio is agrarisch landschap (veeteelt en akkerbouw). Zowel voor de klimaatopgave als het circulaire werken biedt deze sector aanknopingspunten voor innovatie en verandering. Ook in samenhang met de bredere aanpak binnen de Agrofoodsector. Daarbij valt onder andere aan de volgende aspecten te denken:

- Circulair werken. We zien zowel grote grondstofstromen (zoals aanvoer veevoer) als grootschalige reststromen (zoals mest) die laagwaardig of niet benut worden. De productie is voor een belangrijk deel geënt op de export van producten. We zien een beweging naar (weer een) meer grondgebonden bedrijfsvoering, maar het is de vraag hoe circulair werken binnen de sector zich op dit punt kan ontwikkelen. Mogelijk zijn meer reststromen in veevoer te gebruiken en valt er te werken aan kwaliteitsverbetering van de mest voor organische bemesting, koolstof in bodem en gewas vastleggen, dierlijke -en plantaardige productie integreren en voedselverspilling aanpakken.
- Natuurinclusieve landbouw/biodiversiteit. Er is in toenemende mate aandacht voor een meer natuurinclusieve landbouw. Aspecten als klimaatverandering, biodiversiteitsverlies, veranderingen in het landschap en inpassing energiewekking spelen hier een rol. Een te eenzijdige framing van deze knelpunten in samenhang met de landbouwsector is niet gepast. Wel valt binnen de inrichting van het landelijk gebied tot een vernieuwde aanpak van de landbouw te komen. De landbouwsector staat hier ook voor open.
- CO₂-reductie in het veengebied. Binnen het veengebied kan via het terugdringen van bodemdaling ook een CO₂-reductie worden gehaald. Voor het landbouwgebruik heeft dit ingrijpende consequenties. Voor zover hier een transitie mogelijk is, liggen er mogelijk kansen voor landbouwgewassen of veerassen die op drassige(r) grond gedijen.
- Methaanreductie. Via maatregelen bij de mestverwerking valt een reductie van het broeikasgas methaan te realiseren. Het kan bijdragen aan de klimaatdoelstellingen.
- Biomassa/voedselzekerheid- en veiligheid. Binnen de aanpak Circulaire economie kunnen bij het onderdeel "Biomassa/voedsel" specifieke actielijnen worden onderzocht.

Binnen de landbouw, en breder binnen de Agrofoodsector, speelt de vraag hoe biodiversiteit, natuur en landschap in voldoende balans kunnen worden gebracht met het economische belang. Het is de vraag hoe nieuwe denkbeelden kunnen leiden tot nieuwe verdienmodellen, met bijv. ook ruimte voor een meer multifunctionele inzet van landbouwpercelen en de inzet als energielandschap. Wij stimuleren de verdere dialoog met de belangenorganisaties. Hier ligt ook een relatie met het onderdeel Klimaatadaptatie.

De specifieke aandacht voor de landbouwsector vraagt om een afzonderlijke gemeentelijke landbouwaanpak, in lijn met het Hoofdlijnenakkoord. Het gaat om een aanpak die grotendeels parallel aan de aanpak van de Agenda Duurzame Ontwikkeling gestalte krijgt. Voor de landbouwaanpak is, naast de algemene uitgangspunten zoals die nu binnen de Agenda Duurzame Ontwikkeling worden geformuleerd (zie hieronder), een eigen agenda in voorbereiding.

Agenda voor de komende jaren gemeente SWF

- Verminderen fossiel energieverbruik in de verschillende sectoren.
- Bevorderen circulaire economie door binnen de verschillende sectoren actief te stimuleren om de bedrijfsprocessen aan te passen.
- Identificeren nieuwe circulaire kansen door te focussen op samenwerking tussen de verschillende sectoren met optimale uitwisseling van grondstoffen.

Ambitie

- We streven naar een forse reductie van het gebruik van fossiele energie in de verschillende sectoren binnen de huidige collegetermijn (2018-2021).
- In 2019, via een tussenrapportage, te verkennen hoe de beoogde taakstelling van minder fossiele energie gestalte kan krijgen in de verschillende sectoren.
- In 2020 een uitvoeringsaanpak Circulaire Economie op te stellen, waar de te kiezen route naar een circulaire economie in meetbare doelen wordt gevat.

Duurzame Ontwikkeling in Súdwest-Fryslân

5 deelopgaven

Anders produceren

De gemeente streeft net als de nationale overheid naar een circulaire economie in 2050. Hiervoor is het belangrijk dat we de komende jaren binnen de verschillende sectoren richten op het drastisch verminderen van het fossiel energieverbruik. Daarnaast het bevorderen van de circulaire economie door binnen de verschillende sectoren actief te stimuleren om de bedrijfsprocessen aan te passen. Tenslotte het identificeren van nieuwe circulaire kansen door te focussen op samenwerking tussen de verschillende sectoren met optimale uitwisseling van grondstoffen.

Ambities

- In **2018-2021** forse energiereductie in de verschillende sectoren
- In **2019** verkennen taakstelling minder energieverbruik in verschillende sectoren
- In **2020** uitvoeringsaanpak Circulaire Economie opstellen

IV ANDERS ENERGIE OPWEKKEN

Situatie op dit moment

Het opwekken van duurzame energie ligt in Súdwest-Fryslân landelijk gezien boven het gemiddelde. In 2015 was in onze gemeente 11,1% duurzaam opgewekt, terwijl dat in Fryslân 8,5% en nationaal 5,5% was. Onze groene energie wordt vooral opgewekt door windmolens. Door de aanleg van Windpark Fryslân en Hiddum Houw (hoewel nog niet definitief) zal het aandeel windenergie verder toenemen. Daarnaast zijn er andere vormen van duurzame energie nodig om te komen tot 100% duurzame energie in 2050. Het gaat dan om vormen zoals energie uit het toepassen van zonnepanelen, oppervlakte water, warmte uit de aardbodem en het bodemwater en de mogelijkheden van energieopwekking uit biomassa. We kunnen hier aansluiten bij lopende initiatieven, zoals geothermie in Sneek West, Blue Energie op de Afsluitdijk en verkenningen om in Heeg en Sneek thermische energie uit oppervlaktewater te gaan gebruiken in lokale warmtenetten. Met name vanwege de aanpak om SWF aardgasvrij te maken willen we de aanpak geothermie in Sneek proactief benaderen.

Naast het feitelijk opwekken van de energie is ook de inpassing en verbetering van de energie infrastructuur een belangrijk issue. Zowel voor elektriciteit als voor warmte (warmtenetten).

De realisatie van energieprojecten zal deels in samenhang met de thema's *Anders Wonen*, *Anders van A naar B* en *Anders Produceren* plaatsvinden. Binnen die bredere context beoordelen we ook de ruimtelijke inpassing.

Voor nu doen we wat we kunnen voor onze eigen gemeente. Als inwoners, bedrijven of organisaties een goed idee hebben om duurzaam te worden steunen we hen. Dat doen we bijvoorbeeld via het project *Duurzame Kernen* samen met Doarpswurk en Netwerk Duurzame Dorpen uit Raerd, en met gemeente De Fryske Marren. Het project *Duurzame Kernen* is ontstaan vanuit de Friese Energiestrategie en wil in 2020 de eerste energieneutrale kernen 'presenteren'. In dit project zullen we knelpunten aanpakken, zoals onze eigen regelgeving (die niet goed aansluit bij onze duurzaamheidsopgave) en garantstelling bij financiering.

De energietransitie betekent een grote economische uitdaging, met veel nieuwe mogelijkheden, ook voor werkgelegenheid. We willen Ondernemend SWF stimuleren om mee te gaan in deze ontwikkeling. Er is namelijk nu niet altijd genoeg kennis en capaciteit, bijvoorbeeld in de installatiebranche. In het gemeentelijke Programma Werken bekijken we of dit probleem vanuit de gemeente kleiner valt te maken.

Agenda voor de komende jaren gemeente SWF

- Eigen regelgeving beter laten aansluiten bij de duurzame opgave.
- Inzetten op innovatieve energieontwikkelingen, zoals energie uit oppervlaktewater.
- Ondersteunen geothermieproject DijkstraDraisma in Sneek.
- Inzetten op inpassing en verbetering energie infrastructuur.

Ambitie

- In 2020 een 1^e energieneutrale kern binnen SWF.
- In 2022 25% duurzame energie opwekken (waar dat in 2015 11% is).

Duurzame Ontwikkeling in Súdwest-Fryslân

5 deelopgaven

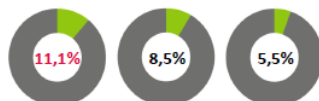

De gemeente Súdwest-Fryslân laat op dit moment verhoudingsgewijs mooie cijfers zien. Er wordt naar gestreefd om het percentage schone energie te verhogen van 11,1% in 2015 naar 25% in 2022.

25%
hernieuwbare
energie
in **2022**

Percentage hernieuwbare energie in 2015

Súdwest-Fryslân Fryslân Nederland

In 2020 willen we de eerste energieneutrale dorpen presenteren. Dit doen we door lokale initiatieven te bevorderen en aan te jagen.

Anders energie opwekken

Earste **energjeneutrale dorpen** yn 2020

Gemeente
Súdwest-Fryslân

Situatie op dit moment

Wij kiezen ervoor om als gemeente op het gebied van duurzaamheid zelf het goede voorbeeld te zijn. De in 2012 verschenen duurzaamheidsvisie *Op-stap nei duorsumens* was een goede eerste stap naar een duurzame, toekomstbestendige gemeente. Deze visie ligt intern nog vers in het geheugen. Met de Agenda Duurzame Ontwikkeling gaan we een stap verder. Duurzaamheid wordt binnen onze gemeente gaandeweg de norm. De gehele gemeentelijke organisatie gaat daar in meedoen.

Er gebeurt al veel en dat willen we verder uitbouwen:

- Verduurzaming. Waar nodig kunnen we binnen teams verduurzaming stimuleren, naar het voorbeeld van het organisatieonderdeel Openbare Ruimte, waar het nu al bruijt van de initiatieven. Op het gebied van de openbare ruimte zijn er veel mogelijkheden om duurzame stappen te zetten. Daar is inmiddels al een goed begin gemaakt. Zo wordt door het gebruik van cementloze riolering 80% minder CO₂ uitgestoten en zijn er plannen voor meer zonnepanelen op de sporthallen in de gemeente, de aanstelling van een energiecoördinator, slimme meters, hergebruik van grond en puin door middel van een gronddepot, hergebruik van materialen en levensduurverlenging, meer ecologisch bermbeheer en stimuleren van biodiversiteit. Bijvoorbeeld door het planten van verschillende bomen op de plek waar eerst zieke essen stonden, overbodige verharding om te zetten in het groen en waar mogelijk parkeerplaatsen omzetten naar grasbetontegels.
- Circulaire aanpak en afval. Met ons inkoopbeleid hebben we de mogelijkheid om de circulaire economie te stimuleren. Circulair aanbesteden is pionierswerk, maar we kunnen binnen Circulair Friesland best practices uitwisselen. Denk hier aan kantoorartikelen maar ook aan de bouw en verbouwplannen van ons gemeentelijk vastgoed. We kunnen onze eigen afvalstromen in kaart brengen, daarmee kansen identificeren om deze vervolgens circulair te organiseren. Te beginnen met intern en vervolgens kunnen we dit in kaart brengen voor evenementen binnen de gemeente, om deze vervolgens te kunnen verduurzamen.
- Wagenpark. Ons eigen wagenpark is over het algemeen grijs en dit willen we verbeteren. Als tijdelijk alternatief op weg naar de aanschaf van elektrisch materiaal kijken we o.a. naar de mogelijkheden voor blauwe diesel.
- Duurzaam en lokaal voedsel. Waar mogelijk kijkt facilitair naar de mogelijkheid om lokale en duurzame producten in te kopen voor de bedrijfscatering.

We willen onze ruim 800 medewerkers stimuleren op het gebied van duurzaamheid, zowel persoonlijk als werk gerelateerd. We willen intern een bewustwordingscampagne organiseren met bijvoorbeeld korte lunchlezingen en presentaties over duurzaamheid in uiteenlopende werkvelden. Daarvoor zoeken we mensen en bedrijven uit de praktijk: inwoners en ondernemers binnen onze eigen gemeente, ook zonder ambtelijke en politieke achtergrond.

Tevens helpen we medewerkers om duurzame stappen te zetten in hun eigen leefomgeving, door voorlichting en bijvoorbeeld door de Energiesprong (zie *Anders Wonen*). Wanneer je als medewerker op intranet kunt zien hoeveel CO₂ je bespaard hebt door bepaalde keuzes te maken, kan dit helpen bij de bewustwording van eigen ecologische footprint.

Agenda voor de komende jaren gemeente SWF

- Verduurzamen openbaar gebied, gemeentelijke gebouwen etc.
- Verduurzamen eigen wagenpark.
- In kaart brengen eigen afvalstromen, daarmee kansen identificeren en deze vervolgens circulair organiseren.
- Verduurzamen evenementen door (zwerf)afval te verminderen, beter te scheiden en meer te recyclen.
- Meer bewustwording van duurzame ontwikkeling bij onze bedrijven en inwoners, bijvoorbeeld via recreatiebeleid, vergunningen.
- Aanstellen energiecoördinator voor energieverbruik in de eigen organisatie.
- Bewustwordingscampagne die moet leiden tot een breed gedragen besef dat duurzame ontwikkeling voor iedereen van belang is.
- Meer aandacht besteden aan bewustwording medewerkers om bij werkzaamheden duurzaam te denken.
- Meer gebruik van lokaal geproduceerd voedsel binnen eigen catering mogelijkheden.

- Biodiversiteit structureel ondersteunen en versterken door gemeentelijke activiteiten

Ambitie

- In 2020 25% verduurzaming wagenpark, en in 2022 50% en in 2030 100%.
- In 2020 100% afvalvrije festivals/evenementen binnen de gemeente.
- In 2020 zichtbare duurzame spin-offs binnen de organisatie vanwege een doorlopende bewustwordingscampagne.

Duurzame Ontwikkeling in Súdwest-Fryslân

5 deelopgaven

- Zelf Anders**
De gemeente kiest ervoor om zelf het goede voorbeeld te zijn. Wij richten ons de komende periode op de volgende zaken: bewustwording onder alle medewerkers van de gemeentelijke organisatie. Duurzaam denken en doen in ons eigen dna. Met als gevolg zichtbare duurzame spin-offs binnen de organisatie.
- 100% afvalvrije evenementen in 2020**
- Verduurzaming wagenpark**
Daarnaast het eigen wagenpark verduurzamen van grijs naar groen. Waar we in 2030 volledig groen willen zijn!
- Circulair organiseren**
We gaan onze eigen afvalstromen in kaart brengen om deze vervolgens circulair te organiseren. Ten eerste intern en vervolgens bij evenementen binnen onze gemeente.
- SWF kiest voor Duurzaam!**
In 2020 zichtbare duurzame spin-offs binnen de organisatie

Verduurzaming wagenpark

				25% in 2020
				50% in 2022
				100% in 2030

Gemeente Súdwest-Fryslân

AANVULLEND

Randvoorwaarden om te kunnen slagen

Alle doelstellingen waar we voor staan vragen veel van onze samenleving, ons bestuur en onze organisatie. Het vraagt ook veel samenwerking met partners en overheden. Om te kunnen slagen moeten we met z'n allen hard aan de slag. Daarvoor zijn er een aantal randvoorwaarden:

Flexibel zijn

Duurzaamheid vraagt van alle betrokken partijen flexibiliteit. De ontwikkelingen gaan zo snel dat je niet anders kunt dan voortdurend bijstellen. Deze agenda is daarom een dynamisch document. Het betekent dat wij de raad geregeld zullen informeren over de stand van zaken. De agenda dient als richtinggevend kader op basis waarvan we concrete uitvoeringsafspraken zullen maken met maatschappelijke organisaties en inwoners.

Evaluatie en Monitoring

Wij willen elk jaar onze eigen prestaties en andere belangrijke cijfers op het terrein van duurzame ontwikkeling bijhouden en publiceren. Wij gebruiken daarvoor vooral de database van de Klimaatmonitor. Die houdt op gemeenteniveau cijfers bij over klimaat, energie, duurzaamheid, woningbouw, landbouw, enzovoort. We koppelen onze doelstellingen steeds aan deze cijfers en passen aan waar nodig.

Geld en formatie

Deze agenda is bedoeld als een richtinggevend document. Het geeft een kader waar we de komende jaren op in willen zetten. Wanneer dit bestuurlijke kader vastgesteld is, dan gaan we verder met de uitwerking naar budget en jaarplannen.

Het is overbodig om te zeggen dat deze opgave zonder passende inzet van geld en formatie niet kan worden behaald. Ten behoeve van de realisatie van het programma Duurzame Ontwikkeling voorzien wij voor de komende jaren in ieder geval een extra formatiebehoefte van 4 fte bovenop de bestaande formatie, naast de beschikbaarheid van geld en formatie binnen de totale organisatie. De extra formatie is voor een belangrijk deel nodig voor de voorbereiding van de door het Rijk gewenste keuze voor een energiemix op buurt- en wijkniveau per 2021. Inclusief organisatiekosten is hiervoor een extra financiële inzet nodig. Mogelijk zijn ook stimuleringsgelden noodzakelijk om bepaalde doelen sneller te kunnen realiseren of ontwikkelingen op gang te brengen.

In de komende tijd ontstaat meer zicht op de financiële aspecten van de programma-aanpak en zijn nadere voorstellen mogelijk. In aanloop naar de Programmabegroting 2019 (november 2018) krijgen deze voorstellen een verdere invulling.

